

УДК 551.435.8 (497.7)(047.3)"1925/2005"

80 ГОДИНИ СПЕЛЕОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА (1925-2005)

Драган Колчаковски

Институт за географија, ПМФ

Архимедова, 5, 1000 Скопје

e-mail: kolcak@iunonapmfukime.du.mk

ИЗВОД

Прикажана е спелеолошката активност, односно историјатот на истражувањата на подземните карстни форми во Република Македонија.

Клучни зборови: спелеологија, историја

ABSTRACT

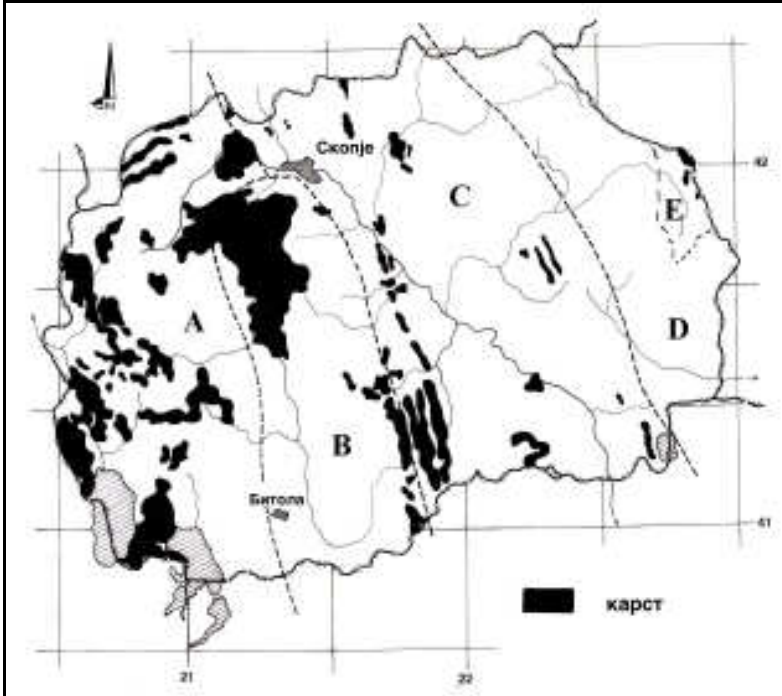
In this article, briefly is presented speleological activity i.e. history of research of underground karst landforms in the Republic of Macedonia.

Key words: speleology, history

Вовед

Наоѓајќи се надвор од пространиот Динарски Карст, како и поради одредени општествено-историски влијанија, спелеолошките проучувања на територијата на Република Македонија започнуваат нешто подоцна одошто во другите делови на Балканскиот Полуостров. Почетоците датираат помеѓу двете светски војни, кога за петнаесетина години (1925 - 1940) се постигнати солидни сознанија во познавањето на одредени карстни простори (Порече, Кожуф, Скопска Котлина) и тоа од спелеоморфолошки и биоспелеолошки аспект. По Втората Светска војна десетина години, т.е. сè до 1954 година спелеолошките истражувања не се изведуваат. Во втората половина на XX век (1950-2000) се постигнати повеќе забележителни резултати во истражувањето на подземните карстни форми во одредени карстни простори, како: долниот дел од сливот на реката Бабуна, во долината на реката Ради-

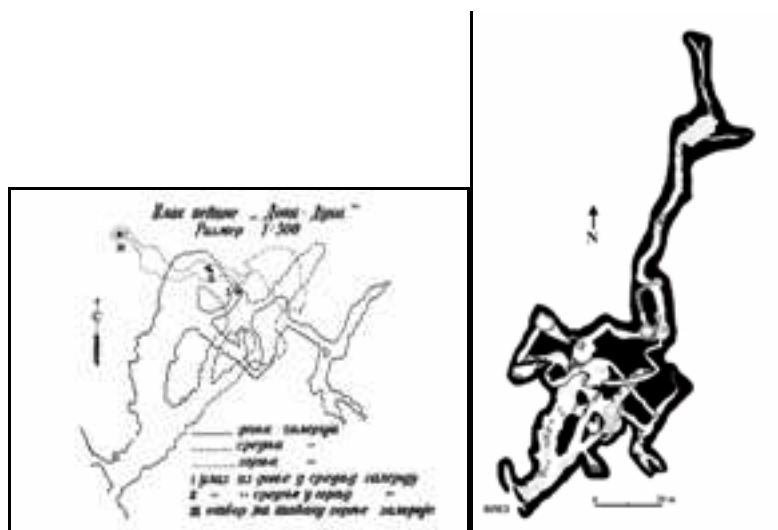
ка, Демир Капија, сливногo подрачје на Треска (Порече, Матка) итн. Ваквите истражувања континуирано продолжуваат и во првата деценија на XXI век.

сл. 1. Распространетост на карсот во Република Македонија

Истражување на подземните карстни форми до II Светска војна

За почеток на спелеолошките истражувања на територијата на Република Македонија може да се смета објавувањето на резултатите од истражувањата на пештерата Доња Дука (*Јовановиќ* 1925). Одредено внимание подземните карстни форми на територијата на Република Македонија предизвикале и не посредно пред тоа. Имено, првата објава на фотографија на подземна карстна форма се однесува за влезот на пропаст крај Велес (*Радовановиќ* 1924), додека *Jannet* истата, 1924 година, изнесува сознанија за реценгнатна подземна фауна во пештерата Мечкина Дупка крај Охрид.

сл. 2, Првиот снимен план на пештера во Македонија - Дона Дука, истражена во должина од 200 m (Јовановиќ 1925) и планот на истата пештера истражена во должина од 650 m (Manakovic 1959).

Посебно значајно за овој период е доаѓањето во Македонија и истражувачката дејност што ја започнуваат: Петар С. Јовановиќ (1893-1957) Stanko L. Karapan (1889-1959) и Војислав С. Радвановиќ (1894-1957). Во овој поглед, до II Светска војна се истражени 14 пештери и 6 пропасти. Јовановиќ, кој од 1922 до 1941 година работел на Филозофскиот факултет во Скопје, каде и ја оснивал Катедрата за географија и Географскиот институт, во 1925 година ги објавува резултатите од истражувањето на женската пештера Дона Дука. Пештерата е истражена во должина од 200 m, а прикажане и план на пештерата (R 1 500) што претставува прв снимен план на една пештера во Македонија. На примерот на Дона Дука, како што наведува Пејровиќ (1988), П.С. Јовановиќ за прв пат го применил своето сваќање за загатениот карст и на појавувањето на пештерите во височина на загатот. Посебно значаен придонес Јовановиќ има во истражувањето на карстот во Поречкиот Басен (1928 година), каде детално истражил 9 пештери и 5 пропасти. Оваа студија има исклучително значење за спелеоморфологијата, односно за развој на спелеогенетската научна мисла. Староста на пештерите е доведена во генет-

ска корелација помеѓу пешгерските канали и синхроните на нив речни тераси на реката Треска чија старост била позната од геоморфолошките истражувања. “То ќе биде незаобилан геоморфолошки образац за сè постојно истражување пејина, који даје чврста научна основа за савременој спелеоморфологији. Без широк геоморфолошки истражувања не можат да бидат решавани нивни проблеми спелеоморфогенезе. За овај велики чекор напред у развоју спелеоморфологије несомнено заслуга и припада П.С. Јовановићу” (Пејровић 1988).

Истражување на подземните карстни форми по II Светска војна

Првиот труд што се појавува по II Светска војна се однесува за пештерите во клисурата Пешти (Косиовски 1954). Во овој период е значајно формирањето на Спелеолошката секција при Географското друштво на НРМ (1955 година) со што започнува организирана спелеолошка активност. Тоа особено доаѓа до израз со формирањето на Спелеолошкото друштво на Македонија (6 април 1958 год.), во чија работа се вклучуваат повеќе перспективни научни кадри, кои успешно ги продолжуваат овие истражувања. Во тој поглед најголем придонес имаат: Душан Манасковиќ, Ристо Гаревски и Трајан Пејковски. Во подоцнежниот период на спелеолошките активности се посветуваат Станко Сиџанкоски, Томе Андоновски и Драган Колчаковски, а во најново време и Ивица Милевски и Билјана Пејреска.

Во изминатит осумдесетниски период (1925 - 2005 година) пештерите во Република Македонија најмногу се истражувани од спелеоморфолошки аспект. Солидни резултати се постигнати и во проучувањата на рецентната и фосилната фауна, регистрирана во седиментите на некои пештери. До 2000 година во литературата се регистрирани 164 пештери и 33 пропасти (Колчаковски 1989). До овој период најбројни се геоморфолошките истражувања со кои се опфатени 157 подземни карстни форми. Од рецентната фауна, истражувана во десетина пештери, се пронајдени над 25, за науката нови фаунистички претставници, на: *isopoda*, *scorpoda*, *pseudoscorpionidae*, *koleoptera* и др. Во пластовите на 4 пештери, проучена е долноплеистоценската фауна со 13 претставници и горноплеистоценската со 9 претставници. Од фосилната фауна најчесто е застапена пешгерската мечка (*Ursus spelaeus*).

сл. 3, Насловната страница на списанието "Speleolog" од 1954 година во кое е печатен првиот труд по Втората светска војна за пештерите во Македонија и насловната страница на петтиот југословенски спелеолошки конгрес одржан во Македонија.

сл. 4, Првиот претседател на Македонското спелеолошко друштво, д-р Зора Караман (лево) и доајенот на македонската спелеологија, д-р Душан Манакoвик (крајно десно), фот. Илија Илиев

сл. 4. Печатот на поранешниот Спелеолошки сојуз на Југославија кој од 1988 година е во архивата на Спелеолошкото друштво на Македонија

Cave Slatinski Izvor - UNESCO World Heritage Centre

Page 1 of 2

World Heritage

Welcome to the World Heritage Centre, the coordinator within UNESCO for all matters related to World Heritage

Cave Slatinski Izvor

Use Former Yugoslav Republic of Macedonia (Europe and North America)

Date of Submission: 3/10/2004

Submission prepared by: Delegation Permanente de la République de Macedonia auprès de l'UNESCO

Coordinates: 41°34'43" N / 21°12'52" W

Criteria: i (iii)(iv)

Ref.: 1057

Description:

Natural values of the Cave Slatinski Izvor are significant in several aspects. It is the largest of all caves explored so far in the Republic of Macedonia, with a total length of all chambers of more than 2 km. Their spatial proportion, i.e. the size of internal morphological elements (stairs, cascades, dry river bed hollowed out, river stream, land depression, as well as the number, diversity and dimensions of cave chambers - stalactites, stalagmites, stalves, ...) make the cave an unique natural phenomenon. It is also characterised by hydrographical elements (cave river with fruite and active sections, chains, siphon lake, subterranean ponds, springs at the end from the cave), as well as the existence of living forms in the cave. Among the characteristics of the cave, one could

Member List: Join Free 27521 Members

Search: Find your presence?

сл. 5. Пештерата Слатински Извор од 2004 година е на Привремената Листа на светското природно наследство

Литература

- Апостолски К.** (1959): Д-р. Станко Л. Караман (1889-1959). Изданија, Завод за рибарство на НР Македонија. Т. II, бр. 9, Скопје.
- Garevski R.** (1961): Izvestaj republikih speleoloskih centara: Speleolosko društvo NR Makedonije. Drugi jugoslovenski speleoloski kongres, str. 14-15, Zagreb.
- Петрески М.** (1957): Живот и рад Академика Д-р. Петра С. Јовановиќа. Гласник СГД, св. XXXVII, бр. 2, стр. 81-87, Београд.
- Колчаковски Д.** (1989): Историски преглед на спелеолошките проучувања на територијата од СР Македонија со библиографски приказ. Географски разгледи, кн. 27, стр. 133-144, Скопје.
- Костиќ М.** (1957): Војислав С. Радовановиќ. Гласник СГД, св. LVII, бр. 2, стр. 3-7, Београд.
- Петровиќ Д.** (1988): Историја српске спелеологије. Пос. Из. СГД, кн. 66, стр. 1-119, Београд.

80 YEARS OF SPELEOLOGICAL RESEARCHES IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA (1925-2005)

Dragan Kolcakovski

Summary

First speleological research in Republic of Macedonia, originate from the period between two World Wars. That is exploration of cave Dona Duka made by Petar Jovanovic in 1925. Until World War II, several underground objects was discovered and researched, mainly in the area of Porec, Kozuf, Skopje Basin ect. In the second half of XX century (after 1950-ties), significant results are obtained by speleological research in the lower catchment of Babuna River, in the valley of Radka, Demir Karija gorge, Treska catchment ect (headed by Dusan Manakovic, Risto Garevski, Trajan Petkovski, and later by Stanko Stankovski, Tome Andonovski and Dragan Kolcakovski). Such researches continuously followed in the first decade of XXI century.